

Toca igualtat!

Joves actuant contra les violències masclistes

Sistematització de l'experiència d'aprenentatge i servei amb centres educatius.

Edita: Interred Catalunya

Coordinació: Nines Alquézar Castillo

Disseny i maquetació: FLUXUS Creatius Gràfics

Il·lustració portada: Martín Elfman

Impressió: L'El·lipsi Reproduccions

Data de publicació: Novembre 2019

ISBN: 978-84-121198-0-0

No es pot alterar, transformar o generar-se una obra derivada d'aquesta publicació.

Aquesta publicació forma part d'un projecte finançat per l'Ajuntament de Barcelona. El contingut de la publicació és responsabilitat exclusiva d'InteRed i no reflecteix l'opinió del finançador.

Ajuntament de
Barcelona

TOCA IGUALTAT!

Joves actuant contra les violències masclistes

- **Qui som?**
- **Què fem i com?**
- **La sistematització del procés**
- **Els nostres antecedents i les nostres bases**
- **El camí recorregut**
- **Què en traiem de tot això en clau d'Aprenentatges?**
- **De cara al futur: aspectes a millorar i propostes**
- **I no volem marxar sense abans...**
- **Fonts bibliogràfiques i recursos**

Qui som?

InteRed és una Organització No Governamental de Desenvolupament (ONGD) amb més de 25 anys apostant per una educació transformadora, que generi la participació activa i compromesa de les persones a favor de la justícia, l'equitat i la sostenibilitat social i ambiental.

InteRed promou una educació per la ciutadania global, transformadora, com a Dret, però també com a mitjà per a la construcció de subjectes i societats més justes, on l'exclusió i les desigualtats de qualsevol classe es redueixin o desapareguin.

Què fem i com?

Des d'InteRed, pretenem transformar la realitat generant ciutadania global crítica, responsable i compromesa, en l'àmbit personal i col·lectiu, dotant-la de competències per a portar a terme accions transformadores de la seva realitat personal, local i mundial, en la línia d'un desenvolupament humà i sostenible, qüestionant el model global, en coherència amb l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible. L'Agenda estableix un objectiu específic per educació (ODS 4: Educació de qualitat, per garantir una educació inclusiva i equitativa i promoure oportunitats d'aprenentatge al llarg de la vida per a tothom) i la meta 4.7 proposa, d'aquí a 2030, garantir que tot l'alumnat adquireixi els coneixements teòrics i pràctics necessaris per promoure el desenvolupament sostenible.

Amb aquesta finalitat, treballem de la mà de col·lectius, entitats educatives i organitzacions diverses, tant a l'Estat com a diversos països i cultures, en el marc d'accions, projectes i programes com el que recull aquesta Sistematització d'experiències d'Aprenentatge i Servei.

En aquest marc, hem desenvolupat el projecte d'Aprenentatge Servei: **Joves actuant per deconstruir la concepció social i cultural de gènere**, en estreta col·laboració entre els centres educatius La Salle Gràcia i l'IES La Sedeta i la delegació d'InteRed Catalunya, comptant amb suport financer de l'Ajuntament de Barcelona. Aquest projecte, **a favor de la prevenció i erradicació de les violències masclistes**, ha tingut com a objectiu promoure una ciutadania global compromesa amb un model de desenvolupament lliure de violències masclistes i amb l'equitat de gènere, i com a principals protagonistes, els i les joves.

Ho hem fet aplicant la metodologia **d'Aprenentatge servei**, incorporant els enfocaments de Justícia Global i Drets Humans; Equitat de Gènere i Coeducació; Interculturalitat i Inclusió; Participació i Desenvolupament Sostenible. Sempre, facilitant l'articulació entre el coneixement après i el compromís social amb l'equitat de gènere, i enfortint la qualitat educativa des d'una concepció pedagògica que estableix ponts entre el currículum i el compromís participatiu i solidari, on els centres puguin avançar per convertir-se en centres educatius transformadors (CET), assolint trets identitaris de la cultura del centre, referida a principis, visió i valors, i tenint com a base els enfocaments esmentats. A més, en l'àmbit de metodologies transformadores, inclou, precisament, trets com el procés d'avaluació que genera aprenentatges i millores, i que inspira aquesta sistematització.

El projecte, s'ha realitzat durant el curs escolar 2018-2019. Ha donat cobertura a un total de 62 alumnes de 4t d'ESO (10; 5 nois i 5 noies) i 1r de Batxillerat (52, dels quals 28 noies i 24 nois), principals protagonistes de les accions. Assenyalar que aquest és el primer curs en què donem inici al procés amb l'alumnat de 1r de Batxillerat de l'IES La Sedeta i el segon amb el grup de 4t de l'ESO de La Salle Gràcia. El projecte també ha enfortit capacitats del professorat d'ambdós centres educatius, apropant-ho a la coeducació i a les violències masclistes, rebent una formació de 2 hores en dues sessions. És significatiu que, a La Salle Gràcia, s'hagi incorporat pràcticament tot el professorat a la jornada de formació, senyal d'un compromís de centre que any rere any es va consolidant. També ho és el fort grau d'implicació de les professores de l'IES La Sedeta, conscients de constituir un grup pilot i motor que amb entusiasme ha acompanyat tot el procés durant tot el curs.

La sistematització del procés

■ Què entenem per sistematització?

El propòsit d'una sistematització és fer una interpretació crítica de la realitat, posant èmfasi en la dinàmica del procés i en el procés de transformació. Fa servir diverses tècniques, buscant relacionar el que vam identificar i definir a l'inici amb la pràctica del que finalment hem fet.

La fan els mateixos protagonistes, que han format part del procés i recull, principalment els **aprenentatges** derivats del procés viscut. Els principis orientadors que se segueixen per aconseguir el desenvolupament de les competències i la producció de coneixement són: l'alternança (combinació d'espais teòrics i pràctics), l'enfocament sistèmic (el tot és més que la suma de les parts) i la participació (com els actors s'involucren en el procés, amb les seves pròpies experiències, necessitats i interessos).

La sistematització d'experiències també ens ajuda a treure aprenentatges i fer propostes d'aspectes a millorar, per enfortir i donar solidesa a futures intervencions als centres educatius i als territoris on es desenvolupa.

■ Perquè volem sistematitzar la nostra intervenció?

Aquest procés de recollida d'informació i reflexió col·lectiva ens dona inputs per facilitar, als centres educatius amb els quals col·laborem, la incorporació d'eines per treballar per la igualtat de gènere des de la coeducació i amb enfocament local/global, amb l'objectiu de l'erradicació de les violències masclistes, de forma progressiva i partint de l'experiència acumulada, fixant l'eix de sistematització (focus d'atenció) en torn un aspecte central; la implicació activa de l'alumnat en l'erradicació i prevenció de les violències masclistes.

D'aquesta manera, pretenem impulsar i anar introduint canvis a favor de mesures concretes orientades a una igualtat real, contra les vulneracions dels drets de les dones a viure vides lliures de violències masclistes, que siguin incorporats a la cultura, les metodologies transformadores i les polítiques dels centres educatius de forma progressiva, tenint com a referència un horitzó desitjable: que tota la comunitat educativa s'impliqui amb la defensa d'aquests drets.

Tot i normatives i polítiques públiques que contemplen aquests principis i objectius, la realitat dista molt de ser una realitat on aquests drets estiguin garantits, aspecte amb repercussions directes sobre els i les joves. D'aquí la necessitat de generar sinergies i incrementar i enfortir capacitats, tant dels i les docents com dels equips directius dels centres i, per descomptat, dels i les joves.

Com exposem a Centres Educatius Transformadors (2018)¹, sistematitzar l'experiència ens permet contribuir a l'avaluació, en tant ens facilita informació per prendre decisions basant-se en la revisió del procés, de la mesura de resultats i de la confrontació amb el que vam proposar; decisions sobre si repetim l'experiència, la millorem, fem canvis... en el camí de conversió a Centre Educatiu transformador i per la Ciutadania Global.

Ens permet també recollir reaccions, opinions i emocions en el desenvolupament de les accions i en reconstruir-les, així com una valoració qualitativa a la qual visibilitzem que els hi va aportar o que va significar pels i les joves participants, deixant constància de conclusions, aprenentatges, idees, reflexions i propostes de millora per futures intervencions.

1. Moviment per l'educació transformadora global i per a la ciutadania global en l'àmbit de l'educació formal (2018): Centres educatius transformadors. Trets i propostes per avançar. Alboan, Entreculturas, InteRed, Oxfam Intermón.

Els nostres antecedents i les nostres bases

■ El nostre bagatge: les Campanyes Institucionals

A InteRed, durant els últims 9 anys, hem desenvolupat la Campanya Actua amb Cures: Transforma la Realitat i La Revolució de les Cures (2a fase), on vam incorporar l'ètica de les cures i les cadenes globals de cures, conseqüència del model de desenvolupament que segueix trobant formes per perpetuar la infravaloració i sobreexplotació de dones d'arreu del món i posant més èmfasi en la corresponsabilitat, tant personal com social i de les polítiques públiques.

Sota aquestes Campanyes, InteRed ha desenvolupat tot un seguit de propostes educatives que conformen un dels pilars de les nostres intervencions: **les Cures**, posant la vida al centre, conscients que parlem de la nostra vida i la de tots els éssers que convivim al planeta, en tan som éssers eco-dependents. També interdependents, necessitats de Cures en diferents estadis i al llarg de tota la nostra vida.

Sota aquest paraigües, i fent un pas més enllà, hem iniciat l'actual Campanya "Toca Igualtat" contra les violències masclistes i a favor de la seva erradicació. Un pas més enllà, perquè passem de Joves actuant amb cures a Joves mobilitzats contra les violències masclistes; on l'actuació amb cures és pilar de les nostres intervencions, que ara focalitzen l'acció social i de mobilització a favor dels drets de les dones, i específicament, al dret a viure una vida lliure de qualsevol mena de violències pel fet de ser dones. En aquesta Campanya, recollim el bagatge de l'experiència i les metodologies en què basem les nostres intervencions, donant encara més valor a la vivència per l'aprenentatge significatiu encaminat a contribuir a enfortir processos d'apoderament de joves que es comprometen amb la Justícia Global i l'erradicació de les violències masclistes.

■ El nostre arrelament: l'ApS Congrès Indians

Aquest ApS ha tingut com a referent més proper a Catalunya, l'ApS al Barri Congrès Indians, amb l'Escola Arrels, els Casals de Gent Gran del barri i l'escola d'educació especial Sants Innocents, amb una trajectòria de 5 anys desenvolupant projectes anuals amb l'alumnat de 4t d'ESO, sent un dels trets principals la contribució a generar cohesió social al barri, on es vinculen les realitats de joves, gent gran i joves amb discapacitats, interconnectant llurs mons i vides, propiciant l'apropament, la relació i la generació de vincles entre col·lectius i realitats diverses. Dos d'aquests col·lectius, força vulnerables; d'una banda, per la solitud no desitjada a la que molts i moltes es veuen abocats, així com per una manca de valoració de la seva experiència vital, vinculada a les cures, invisibilitzades i infravalorades; d'altra, per persones que, a causa de la seva discapacitat intel·lectual tenen dificultats per inserir-se socialment. El principi bidireccional permet trencar barreres i posar en valor les experiències vitals, totes valuoses i amb alguna cosa per aportar. Una mostra de reconeixement i repercussió és el fet que aquest projecte d'ApS va ser premiat a l'any 2016 com a millor projecte de transformació social en els Premis Garci, atorgats a iniciatives juvenils del Districte Sant Andreu.

Amb aquest antecedent, i assumint com a repte la incorporació d'un enfocament global, més enllà de la perspectiva local, social i comunitària, vam decidir apostar per una estratègia d'intervenció des de la perspectiva d'actuació local en termes de Drets Humans i Justícia Global, on la visió, missió, enfocaments, metodologies i experiència en l'àmbit educatiu d'InteRed aportés un valor afegit.

■ La nostra manera de fer: les Metodologies

Les **metodologies** proposades per InteRed ja venen sent compatibles en altres experiències amb la metodologia de projectes ApS, enriquint-la amb la perspectiva de Justícia Global i l'aprenentatge vivencial i significatiu a través de tècniques amb arrels a la ludo-pedagogia, l'art, el moviment corporal o l'educació popular; totes incorporen emocions i sentiments, trencant amb el model clàssic d'ensenyament unidireccional basat en la transmissió de coneixement racional de docent a alumnat, donant peu a relacions més horitzontals i significatives; tot, contribuint als processos d'apoderament, on les relacions i el grup són claus.

Aquestes metodologies, incorporades a la fase d'aprenentatge, persegueixen una mobilització que des d'InteRed l'entenen no com un resultat, sinó més aviat com un camí de creixement en la ciutadania, on es van adquirint capacitats d'anàlisi crítica i de reflexió per qüestionar el model social i la realitat des de la mateixa subjectivitat².

No es tracta només de transmetre continguts; es tracta de qüestionar críticament el sistema i apostar per una educació transformadora que es vagi incorporant a les aules i polítiques dels centres i que doni, com a resultat a mig i llarg termini, uns i unes joves apoderades, compromeses amb sensibilitzar, formar i participar d'accions orientades a la mobilització social més enllà de les seves comunitats educatives.

---

2 Tanarro, Raquel. 2017; Joves actuant amb cures. Proposta per promoure la participació social de joves.

El camí recorregut

■ Punt de sortida: coordinació i autodiagnosi

Amb el marc de referència esmentat anteriorment, vam donar inici a la col·laboració amb els dos centres educatius, introduint al professorat en perspectiva de gènere, violències masclistes i coeducació, així com en la metodologia ApS, necessàries per arribar a detectar les necessitats socials en què centrar el projecte i poder elaborar una autodiagnosi. La valoració d'aquesta formació positiva, va donar pas a establir les bases, a través d'espais de reunió per la identificació i formulació de l'ApS desenvolupat durant el curs 2018-2019.

Cada vegada són més els centres educatius conscients, com agents socialitzadors, del seu rol i la seva influència sobre l'alumnat. Malauradament, incorporar la perspectiva de gènere i la coeducació no és una obligació, ara per ara, sinó més aviat una aposta i voluntat personal, de cada docent, amb poc o nul suport institucional, com queda palès en el baix grau de mesures que les Administracions incorporen per a complir amb l'establert al Pacte d'Estat contra les violències masclistes. Per això, molts docents i personal de direcció, sol·liciten formació addicional per afavorir una educació inclusiva i igualitària.

Sumem la pertinença de la proposta, en tant s'adequa als **plans i polítiques públiques**, així com a l'Agenda 2030 i els ODS, en matèria d'igualtat i d'educació al context formal educatiu, permetent enfortir competències i capacitats i el valor afegit derivat dels enfocaments de Drets Humans i Educació per a la Justícia Global, que ens permet assolir avanços per incorporar a la Cultura dels Centres enfocaments i metodologies transformadores.

D'altra banda, el mateix Currículum Educatiu segueix sense considerar la incorporació de la perspectiva de gènere, fent servir un ús sexista del llenguatge o mantenint una falta de referents femenins als llibres de text, per citar exemples prou coneguts.

Això queda reflectit en els resultats de l'enquesta inicial, que van respondre 48 professors i professores dels dos equips docents (45 professors i professores de La Salle Gràcia i 3 de La Sedeta; 21 homes i 27 dones), on part dels entrevistats i les entrevistades tenen dificultat per definir correctament la violència masclista, o directament no la defineixen, una de les principals raons per les que un 56% del professorat de La Salle no ha treballat la prevenció de violències masclistes amb el seu alumnat, tot i que 31 professors i professores van mostrar interès per adquirir conceptes, diferents recursos, activitats, eines i protocols, tant per la seva labor docent com a nivell de centre per detectar i actuar davant manifestacions de violències masclistes. Pel que fa a la coeducació, també hem constatat que hi ha professors/res que no coneixen el terme o tenen dificultats per donar una definició que puguem qualificar de correcta, aspecte que explica per què un 41% no incorpora l'enfocament coeducatiu en la seva pràctica, tot i que un 44% mostra una motivació molt alta (entre 8 i 10) en relació amb la temàtica.

Aquests resultats ens mostren que incorporar la perspectiva de gènere i eines per identificar, prevenir i erradicar les violències masclistes, és encara una necessitat i tot un repte, així com un procés a mig i llarg termini, que requereix acompanyament i un programa formatiu adequat, i que sovint troba resistències i dificultats per implantar-se, requerint que ens mirem i qüestionem a nosaltres mateixos/as com a referents i que qüestionem el sistema educatiu i, més enllà, el social, que precisa temps i condicions per anar-se assumint i assimilant.

Un primer pas el va constituir la formació destinada a equips docents, impartida durant l'inici del segon trimestre i a la qual van assistir 58 docents (50 professors i professores de La Salle Gràcia i 8 de La Sedeta; 33 dones i 25 homes), per anar avançant en termes de centres educatius transformadors (cultura, claus pedagògiques i polítiques de centre), conscients de la importància d'intensificar la incorporació de la perspectiva de gènere, així com incorporant eines d'autodiagnosi per detectar necessitats i demandes en matèria de violència masclista, detecció i erradicació de les mateixes entre la població juvenil, a incorporar en les propostes d'acció, objectius a assolir, reiterem, com a part d'un procés a mig i llarg termini.

■ Segon moment: les propostes d'acció amb els principals protagonistes, els i les joves

InteRed **aposta per la joventut**: la seva participació social constitueix una dimensió clau de la inclusió de la joventut en la societat, on expressar possibilitats i desitjos. Actualment, aquest jovent mostra una marcada disposició a participar en accions relacionades amb els seus problemes i aspiracions, qüestió que, com veurem posteriorment, va quedar reflectida en els productes i serveis que van dissenyar. Considerem que els i les joves són protagonistes principals i agents claus en la transformació social; d'aquí que els processos d'apoderament juvenil orientats a sensibilització, formació i mobilització social constitueixen la nostra aposta.

La vulneració de drets de les dones és una realitat que pren molts rostres, causa de desigualtats i d'opressions en molts àmbits. La manifestació i exercici de múltiples formes de violències masclistes, una de les conseqüències més greus sobre les dones, convertint-se en una **necessitat social no resolta** de la qual els i les joves no es troben al marge.

Al nostre context, és evident que hi ha un discurs que contradiu la realitat que vivim les dones i els grups i col·lectius que no entren en una categorització binària i dual de les identitats sexuals, realitats injustes i discriminatòries, moltes normalitzades fins al punt d'encobrir-les i fer una anàlisi massa simple de realitats complexes.

TOCA IGUALTAT!

Joves actuant contra les violències masclistes

Molts i moltes joves, assumeixen les desigualtats com una cosa del passat i la igualtat com la situació actual i real. Alguns joves (homes), consideren que la solució a situacions de desigualtat, opressió i patiment de violència, és simple i depèn només de voluntat personal (de les dones), ignorant i restant importància a la història de lluites i reivindicacions del moviment feminista i les seves conquestes socials. El mateix moviment feminista que ha posat en evidència el caire estructural de les causes que segueixen reproduint i perpetuant desigualtats i discriminacions en contra de les dones pel fet de ser dones. Les diverses formes de violències masclistes queden així, invisibilitzades i normalitzades; i les dones (i les joves), culpabilitzades.

La normalització i naturalització d'un model de comportament basat en formes masclistes de submissió i discriminació repercuteixen en les expectatives i aspiracions de vida, influint en l'imaginari col·lectiu i perpetuant mecanismes de control i privilegis d'uns sobre les altres. Aquesta normalització i naturalització comença ja al moment del naixement, es pronuncia a la infància, i pren un pes considerable a la **joventut**; un moment vital de construcció de les identitats, cerca de referents i necessitat d'acceptació social, on les influències de normes, rols i estereotips socialment establerts i enfortits a través de diferents agents socialitzadors, no són menyspreables. Aquests són aspectes que reforcen la necessitat d'intervenció en aquest grup d'edat i que vam constituir la base per l'aprenentatge i servei.

■ Tercer moment: posant-nos en marxa

Transmetre aquesta realitat, reflexionar, motivar i accionar sobre aquestes necessitats i context va ser l'objectiu de les sessions facilitades per l'equip d'InteRed, que van donar inici a mitjans de febrer. Per això, vam decidir vincular una part important de l'aprenentatge al context social i al 8M, data commemorativa que es va convertir en l'eix vertebrador de les sessions inicials. Així, les sessions desenvolupades van ser un total de 7 per cada un dels tres grups, estructurades de la següent forma:

TOCA IGUALTAT!

Joves actuant contra les violències masclistes

Sessió 1: Presentació i Introducció. A més de presentar InteRed, vam introduir l'Aprenentatge Servei i la temàtica de les violències masclistes amb el visionat del vídeo "**Pepe i Pepa**" de la sociòloga Carmen Ruíz Repullo, sobre els esglaons de les violències i la seva ciclicitat, donant pas al diàleg i al debat a partir d'imatges i preguntes generadores, tècniques per incentivar la participació dels i les joves.

Sessió 2 i 3: La història del feminisme i del 8 M. Vam incentivar la investigació i la recerca entorn d'aquesta data commemorativa. Vam introduir la vulneració de drets de les dones arreu del món, amb un ampli ventall d'exemples concrets, a través de material audiovisual divers. Vam apropar també l'experiència de joves brigadistes de Bolívia, experiència que va transmetre la responsable de gènere de la Delegació Boliviana, com a exemple inspirador per incentivar la mobilització juvenil i la perspectiva de Justícia Global.

Sessió 4 i 5: Desigualtats de gènere. Vam introduir les bretxes de gènere per donar peu a la reflexió i el debat sobre les causes; també vam introduir referències a dones pioneres i rellevants de la lluita pels drets de les dones i de superació personal als límits socialment establerts. Vam introduir una valoració del procés fins al moment a través d'una dinàmica que va donar peu a decidir conjuntament introduir canvis en la dinàmica de les sessions, introduint més dinàmiques, acordant canvis en la disposició dels espais per treballar per grups o en rotllana, jocs per generar confiança i coneixença i per aprofundir i portar a la reflexió sobre conceptes treballats en sessions prèvies, com feminismes, apoderament o què entenem per violències masclistes.

Sessió 5 i 6: Reflexionant i donant forma als serveis. Vam introduir el model de planificació a través del "llençol del projecte" (Canvas social), dinàmica orientada a la concreció i organització dels serveis i que vam combinar amb jocs per facilitar la reflexió i la construcció col·lectiva de coneixement, per portar-nos cap a la reflexió sobre què entenem per violència masclista.

TOCA IGUALTAT!

Joves actuant contra les violències masclistes

Sessió 7: Coneixement d'espais municipals i/o de districte,

especialitzats en joventut i participació juvenil (Espai Jove Fontana) i en atenció a les dones (Consell de La Dona; districte de Gràcia). La visita va suscitar gran curiositat davant el ventall d'activitats que va presentar la tècnica responsable dels punts joves La Sedeta i Fontana, captant l'atenció dels i les joves. Vam comptar també amb la presència de la tècnica de joventut i de feminismes del districte, que va donar una explicació general dels serveis del Consell de La Dona per iniciar la visita, que es va dur a terme en l'Auditori de la Seu de Districte.

Aquestes sessions, fonamentalment han permès treballar les següents

dimensions: dimensió d'aprendre a conèixer, desenvolupant competències en l'àmbit d'adquirir coneixement i interacció amb els altres sobre equitat de gènere, feminismes, drets de les dones i sistemes d'opressió i discriminació com

el masclisme i el patriarcat. En menor mesura, també la dimensió d'aprendre a fer, proposant el desenvolupament de competències instrumentals i capacitats investigadores i analítiques.

TOCA IGUALTAT!

Joves actuant contra les violències masclistes

Els **productes audiovisuals** elaborats pels i les joves van ser el principal eix vertebrador dels serveis, encara que no els únics. El fet de facilitar un ampli ventall d'opcions d'eines per l'acció i mobilització va incentivar els i les joves a desenvolupar diferents opcions: des de l'anàlisi de lletres de cançons, passant per un baròmetre d'idees, elaboració i anàlisi d'enquestes, mems i debats; així, els i les alumnes van dissenyar la seva intervenció combinant la xerrada amb el passí de vídeos i l'escolta de música per la seva anàlisi; altres han incorporat altres dinàmiques, com el baròmetre d'idees, convidar a "córrer com una nena" o altres vídeos que els hi van impactar especialment.

STOP MASCLISME!

Interactiu

■ L'execució dels serveis: cap a dins i cap a fora

Els serveis dissenyats es van orientar a dos col·lectius: campanya de comunicació i sensibilització, a través de Xarxes Socials i destinada a la ciutadania en general, i accions de sensibilització, a l'interior dels centres, dirigida a alumnat d'altres cursos al mateix centre educatiu, a partir de sessions que van dissenyar els mateixos alumnes, i fent servir les metodologies, competències, coneixements i recursos que han anat generant durant l'aprenentatge.

Aquests elements audiovisuals i comunicatius, han resultat claus per desenvolupar accions de sensibilització i de campanya de comunicació; en l'elaboració tant les píndoles audiovisuals com dels mems, l'alumnat

es va sentir còmode amb aquest tipus d'eines, pròximes al seu llenguatge quotidià. La seva difusió, més enllà dels serveis a l'interior del centre, com l'exposició dels mems a diferents indrets visibles, es van fer servir a la campanya de comunicació per les xarxes socials.

En tots els casos, les temàtiques dels vídeos elaborats van voltar entorn del context immediat que els afecta més directament, centrant-se en les relacions tòxiques de parella, les manifestacions de micromasclismes i els mecanismes de control, la crida a la mobilització davant les mateixes i l'ús del llenguatge, incentivant la reflexió sobre la importància de qüestionar-ho. Majoritàriament, els i les joves la van assenyalar com l'activitat de la qual més van gaudir.

Les sessions de servei que han portat a terme els alumnes han disposat d'entre 1 hora i 45 minuts per desenvolupar-se. L'alumnat de La Sedeta ha donat una gran cobertura a la resta de l'Institut, mentre que el Grup de La Salle, grup de menor nombre de participants, ha precisat adaptar la cobertura a les capacitats del seu centre.

Amb aquestes accions de servei, els i les joves han pogut desenvolupar i/o enfortir **capacitats** de la dimensió d'aprendre a fer, assolint competències de l'àmbit instrumental i capacitats comunicatives i de diàleg; també de la dimensió d'aprendre a ser, en l'àmbit de competències personals i d'assolir capacitats de la mateixa autoestima positiva, de la identificació i expressió d'emocions i de la construcció d'identitats reconeixent la dignitat i valor de les persones. També ha permès un treball de la dimensió d'aprendre a conviure, per assolir competències socials i capacitats de comunicar i col·laborar amb altres, i per últim, de la dimensió d'aprendre a transformar, competències ciutadanes que han permès assolir capacitats solidàries, cooperatives i crítiques davant situacions de discriminació per motiu de gènere, de comprometre's en accions concretes amb motivació i optimisme i d'imaginar i realitzar accions orientades al bé comú en el seu grup d'iguals i el seu centre educatiu.

Què en traiem de tot això en clau d'Aprenentatges?

Donat que els espais de valoració es van donar per una banda amb els i les joves, al llarg de l'ApS en diferents moments i dinàmiques i per altra, amb personal docent directament implicat en l'execució al finalitzar l'ApS, hem optat per exposar les seves opinions en dos apartats.

En opinió dels i les joves:

- **Els i les joves van identificar dificultats per desenvolupar les sessions de servei destinades a l'alumnat receptor**, per captar la seva atenció, perquè se'ls pregués seriosament o per participar i vèncer la timidesa i/o vergonya a donar les seves opinions, d'acord amb la valoració de la receptibilitat, la participació i l'interès mostrat pels i les receptors/es.
- **Els i les joves van observar actituds força diferenciades davant les violències masclistes**, respecte a la participació entre les noies, més sensibilitzades i els nois, que si bé "estaven impactats" no van expressar la seva opinió. Van observar aquestes diferències en tant **grau d'interès, motivació i coneixement per raó de sexe**, en general major entre les noies.
- **L'ApS ha resultat una metodologia que estimula la creativitat i el compromís personal i grupal**. Els i les joves han desenvolupat serveis adquirint eines, dinàmiques i propostes creatives, amb la música, els mems, experiments socials o activitats de reflexió que mostren un grau de compromís i d'assumpció del seu rol com a agents transformadors.

- **L'estructura de les sessions ha de permetre combinar teoria i pràctica des d'una vessant lúdica i vivencial** que ha motivat als joves a assumir l'aprenentatge i incentivar-los per l'acció de servei.
- **Els i les joves han identificat com una necessitat generar canvis en l'imaginari col·lectiu de la població i en el seu comportament.** Han trobat necessaris canvis en la manera de pensar i actuar, així com la reflexió sobre comportaments quotidians que normalitzen formes de masclisme i micromasclismes, com el llenguatge, els "piropos" o formes d'abús de poder i d'exercici de control en les relacions de parella generadores de relacions tòxiques.

En opinió dels equips docents i l'equip tècnic d'InteRed:

- **Aquest procés, contribueix a l'apoderament dels i les joves** participants de l'ApS. Com qualsevol procés d'apoderament, la contribució és personal, de cadascuna de les persones que hi participen. En aquest sentit, podem dir que hem donat impuls a generar autoestima i compromís personal entre l'alumnat vers posicionaments feministes i per la igualtat. Significatiu és el posicionament dels nois, que no volen ser identificats com a masclistes, ni culpables de les desigualtats que produeix i reproduceix el sistema.
- **La metodologia proposada, s'ha connectat a la realitat dels i de les joves, partint de les seves pròpies inquietuds, interessos i preocupacions permet generar aprenentatges significatius**, així com desenvolupar i/o enfortir un conjunt de dimensions, competències i capacitats vinculades al currículum educatiu.
- **Es important incentivar i aprofundir els vincles i lligam amb els Centres Cívics i els Punts Joves**, des de l'inici de curs, incentivant conèixer i participar dels serveis joves i la participació i motivació dels joves en l'àmbit comunitari amb diferents agents i enfocat a tota mena de públic (canalla, gent gran, col·lectius i associacions...).

- **Generar sinèrgies amb espais municipals motiva i desperta interès dels i les joves.** L'aposta de l'Ajuntament de Barcelona contra les violències masclistes, va permetre conèixer el seu treball des del districte de Gràcia i espais per la seva mobilització social. Per això, proposem planificar la seva calendarització aviat, per incrementar la motivació i les possibilitats de participació en àmbits i activitats complementàries.

- **L'estructura de les sessions que permet combinar teoria i pràctica**, es considera la més adequada, pel que caldria mantenir-la, coincidint amb l'expressat també per els i les joves.
- **Incentivar les relacions horitzontals i les dinàmiques de grup**, diferenciant així l'espai del projecte de la dinàmica formal de classe. Proposem el treball en cercle, i incorporar un primer moment per generar més coneixement i cohesió del grup, així com donar més pes a les dinàmiques pròpies de l'educació popular i la ludopedagogia, en coherència amb la valoració del jovent.

De cara al futur: aspectes a millorar i propostes

Les propostes i aspectes a millorar que hem identificat incideixen en els tres àmbits que defineixen un centre educatiu transformador³

■ **Cultura del centre**, que recull aspectes en referència als principis, missió i valors, com Justícia Global i Drets Humans, equitat de gènere i coeducació i participació.

■ **Claus pedagògiques y metodologies transformadores**, que fa referència a l'aprenentatge socioemocional, l'aprenentatge significatiu-experiencial, les metodologies crítiques, reflexives i col·laboratives, la incidència i l'avaluació que genera aprenentatges, i

■ **Polítiques del centre**, en tants aspectes que incideixen en la planificació i organització de futures accions.

³ Moviment per l'educació transformadora global i per a la ciutadania global en l'àmbit de l'educació formal (2018): Centres educatius transformadors. Trets i propostes per avançar. Alboan, Entreculturas, InteRed, Oxfam Intermón.

D'acord amb aquests 3 blocs, passem a classificar les propostes identificades, tot i ser conscients que es poden barrejar components de més d'un àmbit. Així, hem identificat:

Propostes vers la cultura del centre:

- **Avançar en una major implicació i apropiació d'enfocaments i continguts del professorat.** Proposem incentivar mesures per facilitar-ho, com un major acompanyament, en clau pràctica, que permeti multiplicar els efectes de l'ApS, vinculant els Currículums amb la prevenció i erradicació de violències i l'exercici de drets de les dones. L'acompanyament en disseny d'activitats, la commemoració de dates significatives amb perspectiva de gènere, són exemples d'accions proposades per docents, coherents amb la proposta i que ens permeten avançar en una mateixa visió que nodreixi la cultura i les polítiques dels centres.
- **Seguir caminant per anar assolit els principis d'ApS en equitat de gènere i coeducació i Justícia global.** Aquest curs, s'ha caracteritzat per ser el primer any d'intervenció i d'interacció amb el centre, en el cas de La Sedeta i el segon any en el cas de La Salle Gràcia. Això ha afectat la projecció dels serveis cap a la comunitat com a agents de transformació comunitaris dels i de les joves. Assolir un nivell de compromís cap a la comunitat més alt és part d'un procés a consolidar a mig termini.
- **Incorporar espais propis pels joves.** Hem pogut constatar la incomoditat d'alguns joves davant una interpretació que els culpabilitza com opressors i agressors i es tradueix en una actitud a vegades més tancada i passiva, i menys participativa. Recomanem introduir almenys una sessió per treballar masculinitats per la igualtat específicament, que ajudi també a entendre els privilegis dels quals gaudeixen pel fet de ser homes.

Propostes vers claus pedagògiques transformadores:

- **Intensificar les dinàmiques que permetin establir un ambient de coneixement i confiança**, per tal de no caure en l'error de creure que el grup ja es coneix prou. Proponem incentivar un coneixement més enllà, introduint la ludopedagogia des de i especialment a l'inici, recomanació a incorporar a futur en el disseny de les sessions.
- **Intensificar la incorporació d'eines metodològiques pròpies de la cultura de pau i comunicació no violenta**. Ens hem trobat amb un preocupant, estès i força normalitzat ús de pautes conductuals violentes entre joves (nois i noies) que assumeixen aquest tipus de comportament per relacionar-se; més evident en expressions verbals, però també amb empentes. Per això proposem incentivar la cultura de pau, a través de l'escolta activa i la resolució de conflictes a través del diàleg, la reflexió i el treball en equip, així com introduir més dinàmiques per augmentar l'empatia i les cures vers els/les altres.
- **Procurar espais adequats al nombre d'alumnes, amb grups nombrosos i espais reduïts i les metodologies proposades**, ja que són aspectes que influeixen a les sessions amb metodologies lúdiques i d'expressió i treball corporal. Aquesta circumstància es va donar només amb l'alumnat de La Sedeta, i ens va condicionar la combinació entre teoria i pràctica.
- **Incloure un treball específic en competències i capacitats en comunicació i dinàmiques participatives**, demanda dels i les joves protagonistes de l'ApS. Els i les joves, van constatar que aconseguir una participació activa no és una tasca senzilla; és una de les competències que els i les joves van assumir, amb els reptes que això comporta i per la que cal dotar-se de més eines que facilitin l'aprenentatge significatiu. Els i les joves, plantegen

la conveniència de fer servir dinàmiques que facilitin interacció i la participació de tot i totes. També ressalten la importància de generar debat i reflexió, així com temps suficient per fer-ho i per aprofundir. Un altre aspecte que assenyalen és la capacitat d'organització i de treballar en col·lectiu, identificant la necessitat de disposar de més temps. Proponem incorporar tècniques lúdico-teatral que conviden a la reflexió i l'acció.

- **Incrementar el temps per dissenyar i organitzar els serveis**. Concretament, la proposta és tenir més temps per treballar la idea central del vídeo, per organitzar pla de servei al centre i per lligar-ho a la programació dels centres cívics propers, per tal de tenir un impacte més important amb i sobre altres agents comunitaris que hi participen d'iniciatives com el Març Violeta.
- **Incentivar mecanismes i mesures de generació d'informació que facilitin el seguiment i l'execució de l'ApS**. S'ha proposat conformar una comissió de comunicació (2-3 alumnes), per anar recollint el procés i informant la revista del centre sobre les accions que es fan a l'ApS (2 fotos + 1 notícia); lligant-ho amb literatura i expressió escrita. Així també es contribueix a generar una continuïtat per tenir més consciència i sensibilització entre la resta de l'alumnat, facilitant la sistematització de l'experiència viscuda.

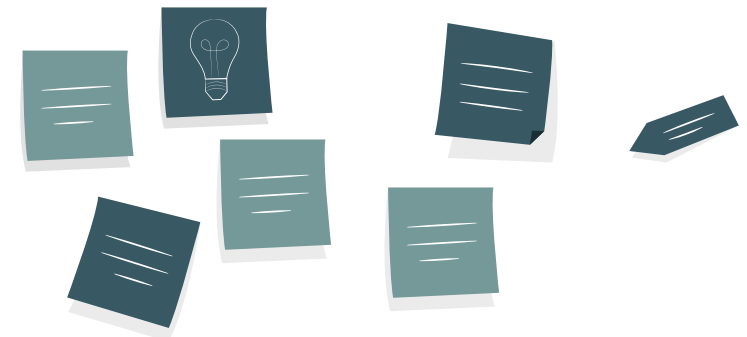

Propostes vers les polítiques del centre (planificació i organització):

- **Incentivar l'apertura, l'apropament i el coneixement vers altres col·lectius i realitats, procurant ponts i sinergies.** Proposem incloure més activitats de recerca i apropament a altres col·lectius, tasques a incorporar progressivament amb diverses estratègies i metodologies, per incentivar una mirada més àmplia, diversa i global. Una proposta de millora, pot ser incorporar l'elaboració d'un mapa de recursos i entitats, i l'apropament a entitats en l'àmbit de barri i ciutat, així com incentivar la investigació social dels i les joves, aspecte que repercuteix en generar i/o enfortir teixit social a nivell de barri i ciutat. Donat que les dinàmiques dels centres influeixen en aquest apropament, proposem una recerca que es pugui desenvolupar per l'alumnat de forma autònoma.
- **Impulsar mesures per informar i implicar la participació de les famílies.** Aquesta proposta d'ApS, en tant procés incipient, no contemplà el treball amb famílies. Els i les joves, en tant agents de canvi, van assolint un paper com agents de transformació, amb incidència en les seves dinàmiques quotidianes i en el seu context més proper: les famílies. Considerem que participar de projectes com aquest, donen peu a canvis i transformacions d'aquest quotidià, així com d'argumentaris que arriben a les seves llars. Per això cal una feina progressiva i focalitzada que els incorpori conscientment.
- **Procurar un treball progressiu i continuat al llarg del curs.** Tal com van exposar les companyes docents que ens van acompanyar amb l'alumnat de La Sedeta, convé un treball més transversal, al llarg del curs i amb repercussions a tot el centre educatiu. Això vol dir dotar als equips docents d'eines per tenir activitats de sensibilització i denúncia al llarg del curs, generant sinergies amb l'ApS i l'equitat de gènere i la coeducació, principalment.

- **Incentivar espais d'intercanvi d'experiències entre classes i centres educatius en tant espais enriquidors.** Aquesta acció convé desenvolupar-la durant el segon trimestre, donant la possibilitat d'intercanvis entre els serveis d'unes i altres escoles, i considerant la possibilitat de realitzar alguna acció conjunta de mobilització – participació en el carrer.
- **Ampliar i ajustar els horaris als requeriments del projecte.** Hem hagut d'adaptar la planificació a la dinàmica de cada centre, donat que l'espai de tutoria era requerit per altres qüestions i activitats, limitant el temps i el desenvolupament òptim per assolir els objectius plantejats. Proposem ajustar aquests objectius, així com disposar d'altres espais, fora de l'aula i més enllà del temps de tutoria, per exemple, dinamitzant activitats vinculades a altres matèries curriculars, que facilitin també l'impacte i la implicació d'un major nombre de docents i un aprofundiment en la comprensió dels vincles de la temàtica amb altres temàtiques.
- **Ajustar el calendari d'execució de l'ApS.** En la mesura del possible, considerem que és millor començar coincidint amb l'inici de curs, durant el primer trimestre. Una proposta és vincular-ho amb més dates commemoratives que es celebren a nivell de Centre (com Sant Jordi o el dia de la Música), i procurar lligar-ho també a altres, com el Dia de la dona i la dona científica (11 de febrer) i el Dia Internacional per a l'eliminació de la violència contra les dones (25N); el 8M, dia Internacional de la Dona, seria més aviat el marc pel tancament.

I no volem marxar sense abans...

Donar les gràcies a tots i totes les que heu contribuït i participat, que ens heu donat el vostre temps, les vostres reflexions i els vostres comentaris i opinions per poder portar a terme aquesta sistematització d'aprenentatges...

Només ens queda convidar-vos a avançar, aprofitant l'après i seguint camí!

I desitjar que aquesta experiència sigui inspiradora per altres!

Fonts bibliogràfiques i recursos

Publicacions

Aguado, Guillermo et al (2018). Pedagogía de los cuidados. Aportes para su construcción. InteRed.

De Blas, Alicia. (2012). Pistes per a un model de vida sostenible. InteRed.

De Blas, Alicia. (2014). La revolució de les Cures. Tàctiques i estratègies. InteRed.

De Blas, Alicia (2016). La revolució de les cures per a tu i per a mi. InteRed.

Jara, Oscar (2018). La sistematización de experiencias: práctica y teoría para otros mundos posibles. Centro Internacional de Educación y Desarrollo Humano - CINDE.

Jimena, Paloma (2019). Guía de Aprendizaje por Proyectos Transformadores con dimensión Global-Local. Una aproximación desde nuestras prácticas. InteRed.

Oliveros, María Elena (2016). Guía didáctica "La Herencia". Claves para trabajar los cuidados como estrategia de transformación social. InteRed.

Moviment per l'educació transformadora global i per a la ciutadania global en l'àmbit de l'educació formal (2018): Centres educatius transformadors. Trets i propostes per avançar. Alboan, Entreculturas, InteRed, Oxfam Intermón.

Pineda, Teresa (coord) (2019). Coeducación para la ciudadanía Global. De la teoría a la acción Educativa. InteRed.

Rubio, Laura i Lucchetti, Laura (2016). APS pau, drets humans i solidaritat. Noves propostes d'educació per a la justícia global. Fundació Jaume Bofill.

Tanarro, Raquel. (coord.) (2017). Joves actuant amb cures. Proposta per promoure la participació social de joves. InteRed.

TOCA IGUALTAT!

Joves actuant contra les violències masclistes

Pàgines Web

Campaña Actúa con Cuidados. Transforma la realidad.

<https://www.intered.org/que-hacemos/campanas/actua-con-cuida-dos>

Red de Centros Educativos para el Desarrollo y la Ciudadanía Global

Red Transforma. <http://redciudadaniaglobal.org/>

Movimiento por la Educación Transformadora y la Ciudadanía Global.

<http://www.educaciontransformadoraglobal.org/>

Centre Promotor d'Aprenentatge Servei.

www.aprenentatgeservei.org

Recursos educatius InteRed

<https://www.intered.org/es/recursos>

Edita

InteRedx

per una educació transformadora

www.Intered.org

Amb el suport

Ajuntament de
Barcelona